

2. Методичні рекомендації з комплексної агро-екологічної оцінки земель сільськогосподарського призначення / За ред. канд. с.-г. наук О.О. Ракоїд. — К.: Логос, 2008. — 51 с.
3. Ракоїд О.О. Агроекологічна оцінка земель сільськогосподарського призначення: Автореферат дисертації к канд. с.-г. наук. — К., 2007. — 21 с.
4. Ракоїд О.О. Оцінка екологічного стану орних земель за проявом деградаційних процесів / О.О. Ракоїд, Є.Л. Москальов // Агроекологічний журнал. — 2006. — № 1. — С. 41–45.
5. Екологічний паспорт регіону: Вінницька область. Аналітично-статистичний довідник Державного управління охорони навколишнього природного середовища у Вінницькій області (2011 рік.) — Вінниця, 2012. — 107 с.
6. Булигін С.Ю. Формування екологічно сталих агроландшафтів / С.Ю. Булигін. — К.: Урожай, 2005. — 300 с.
7. Екологічні проблеми землеробства / І.Д. Примак, Ю.П. Манько, Н.М. Рідей та ін. / За ред. І.Д. Примака. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 456 с.
8. Екологічна безпека Вінниччини: Монографія / За заг. ред. О. Мудрака. — Вінниця: ВАТ «Міська друкарня». — 2008. — 456 с.

УДК 332.2

РОЛЬ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Л.О. Шашула

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
провідний науковий співробітник*

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

Обґрунтовано місце і роль органічного землекористування в системі економічного забезпечення раціонального природокористування, формування системного бачення проблем економіки земельних ресурсів на пріоритетних напрямів їх вирішення.

Ключові слова: *органічне землекористування, економічне забезпечення, капіталізація, корпоративізація, інституціоналізація, ГІС-технології.*

Пріоритети екологічної політики у сфері використання земельних ресурсів потребують системного підходу до вирішення проблем раціонального природокористування у просторово-територіальному вимірі. З цією метою необхідно насамперед розв'язати проблеми збереження довкілля, елементів зеленої економіки та соціально-економічного розвитку суспільства на основі їх неподільності, взаємозв'язку та взаємоузгодженості. Головним методологічним завданням сьогодні є розроблення механізмів забезпечення відтворення земельних ресурсів як умови життєдіяльності людини на принципах економічного самозабезпечення. З цією метою на першому етапі необхідно розглянути основні методологічні питання: значущість органічного землекористування; капіталізації зе-

мельних ресурсів; управління ними на засадах корпоративізації господарської діяльності; інституціоналізації економічних відносин у сфері використання земельних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні накопичено значний досвід, стосовно питань раціонального землекористування, збереження, відтворення і використання природно-ресурсного потенціалу, і відображено у працях відомих вітчизняних учених, зокрема Бистрякова І.К., Даниленка А.С., Добряка Д.С., Гуцуляка Г.Д., Ібатулліна Ш.І., Ковалю Я.В., Кропивка М.Ф., Лендела М.А., Мартина А.Г., Новаковського Л.Я., Саблука П.Т., Ступеня М.Г., Тихонова А.Г., Третяка А.М., Ульяновська О.В., Федорова М.М., Хвесика М.А., Хлобистова Є.В., Щурика М.В. та ін.

Питання інтеграції завдань збереження навколишнього природного середовища у стратегію соціально-економічного розвитку потребують подальших досліджень.

Метою статті є визначення ролі та пріоритетності органічного землекористування в загальних системних проблемах економіки земельних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Органічне землекористування та його ефективність постійно знаходяться в фокусі обговорень. Вчені порівняли ефективність органічного землекористування і звичайних методів сільського господарювання. Немає кінця дискусіям між adeptами органічних продуктів і прихильниками звичайних, традиційних методів ведення сільського господарства. Тут, правда, треба уточнити, що «традиційний» агропром користується новітніми розробками науки, від хімічних добрив до генетично модифікованих сортів і видів тварин і рослин, так що традиціоналістами в даному випадку виступають прихильники органічного землекористування. Вони вказують на велику шкоду, яку завдає звичайне сільське господарство доквіллю, від всіляких забруднень і виснаження біорізноманіття до викидів парникових газів. І незрозуміло до того ж, як позначаються на нашому здоров'ї стимулятори росту та генетичні маніпуляції. Критики ж органічних методів вказують на те, що собівартість таких продуктів дуже висока, щоб бути доступними найбільш вразливим верствам населення. Крім того, органічні поля вимагають набагато більших територій.

Вчені з Університету Макгілла (Канада) порівняли ефективність того й іншого виду сільського господарства і за підсумками дослідження опублікували статтю в журналі Nature. Вони пишуть, що «органічні врожаї» загалом на 25 % нижче отриманих звичайними способами. Тобто справа навіть не в собівартості: повний перехід сільського господарства на органічні рейки здійснимо тільки при наявності глобальної епідемії, яка неабияк прорідить населення планети. Але ці двадцять п'ять відсутніх відсотків не вирішують проблем. Ті чи інші види культивованих рослин по-своєму відгукуються на різні методи вирощування. Найгірше на органічних полях йдуть справи із злаковими, а їх роль у харчуванні будь-якої людини важко переоцінити. Але, наприклад, фруктові

дерева і бобові, вирощені «органічно», дають куди більше врожаї, ніж інші культури.

Однак навіть якщо взяти від органічного землекористування все найефективніше, все одно між одним сільським господарством та останнім буде різниця в 13 % — на користь звичайного. Тобто органічні методи можуть конкурувати із звичайними, але не дуже, не завжди і не скрізь. Втім, забруднення навколишнього середовища сучасним агропромисловим виробництвом дуже велике. Тому вчені пропонується розробити якийсь гібридний різновид землекористування, що поєднає найдоцільніше від того й іншого. Скажімо, можна досягнути врожаї тих видів, які дають найкращі показники при органічному вирощуванні, використовуючи генетично модифіковані, більш невибагливі і більш врожайні сорти. Зрозуміло, «органічні» фермери могли б навчити промислове сільське господарство, як берегти навколишнє середовище. Акцент слід робити не на тому, щоб досягти максимуму продукції та ефекту, а на тому, щоб навчитися отримувати стабільні врожаї. Це зробить сільгосппродукцію одночасно доступною і нешкідливою.

У сучасних умовах господарювання є ряд системних проблем в сфері землекористування, які необхідно вирішувати для досягнення вищезокреслених завдань. Зупинимось поетапно.

Капіталізація земельних ресурсів ресурсів характеризує зростання сукупної вартості активів, пов'язаних із ними та спроможних приносити дохід, або використання ресурсів для виробництва товарів та послуг, вкладених у справу і функціонуючих як джерела засобів виробництва. За останніми методологічними розробками [1], капіталізація земельних ресурсів відбувається в результаті взаємодії низки факторів:

- обмеженості земельних ресурсів, їх просторової неоднорідності, відносної сталості структури земель за категоріями та якісними характеристиками в умовах урбанізації та інтенсифікації землекористування, що призводить до збільшення капіталозабезпеченості, тобто ущільнення капіталу;
- перетворення частини регіонального прибутку на доданий капітал, додані фактори регіонального виробництва та використання їх на розширення виробництва, яке прискорює темпи економічного відтворення;

- цілеспрямованого застосування системи фінансово-економічних, планувальних, організаційно-правових та інших заходів щодо регулювання регіонального землекористування.

Таким чином, капіталізація земельних ресурсів є складним агрегованим процесом, що безперервно триває у часі. Вона нерозривно пов'язана з поняттями економічного часу та економічного відтворення. Земельний капітал має певні етапи формування, концентрації, взаємодії з простором і природно-ресурсним потенціалом, галузевою структурою економіки та регіональних ринків. Різні території України перебувають на різних етапах розвитку та інтенсивності їх капіталізації.

В умовах ринкової конкуренції зменшується втручання у процеси розселення та розміщення зайнятості населення, ускладнюється планувальна діяльність, що призводить до зниження прогнозованості подальшої капіталізації земель та цілеспрямованості просторового розвитку.

У реформуванні земельних відносин України наразі тривають процеси стихійної приватизації земель державної та комунальної форм власності, стрімкого зростання кількості землевласників та землекористувачів. У зв'язку з цим посилюється елемент невизначеності у використанні та відтворенні земельних ресурсів, знижується керованість цими процесами на регіональному та державному рівнях, що є наслідками ринкових перетворень в Україні.

Капіталізація земельних ресурсів повинна відбуватись шляхом створення ефективного механізму регулювання земельних відносин, зокрема: подальшого розвитку відносин власності на землю та їх інституціоналізації; формування екологічно безпечної та економічно ефективної системи землекористування; удосконалення системи оподаткування земель та грошової оцінки земельних ділянок, державної підтримки власників землі та землекористувачів, державного і самоврядного контролю за землекористуванням; розвитку кредитування під заставу землі, у тому числі іпотечного; удосконалення моніторингу земель, порядку ведення державного земельного кадастру та кадастрової оцінки земель; гарантування прав на землю через реєстрацію земельних ділянок та прав на них; створення відповід-

ної інфраструктури та регулювання ринку землі з обмеженням обороту земель сільськогосподарського призначення; поліпшення організації контролю за використанням та охороною земель; удосконалення нормативно-правової і методичної бази земельних відносин.

Сьогодні для створення оптимальних умов господарювання на землі необхідно виконати комплекс землевпорядних, земельно-кадастрових, вишукувальних і обстежувальних робіт, зокрема з визначення правового режиму використання земель, їх розподілу у процесі організації орендних відносин, обліку кількості та якості земель, проектування заходів щодо їх раціонального використання та охорони.

Функціонування обороту земель сільськогосподарського призначення зумовить розвиток нових функцій землевпорядкування: формування ринкового земельного фонду зі встановленням місця розташування, площі і меж земельних ділянок, виконанням їх якісних та вартісних оцінок; визначення попиту та пропозиції на землю та відстеження динаміки земельного ринку; здійснення операцій із землею (поділ, об'єднання, надання, вилучення), видача документів, що засвідчують права на землю; створення інформації для реєстрації земельних угод, забезпечення реалізації прав власності на землю економічними та правовими заходами, визначення особливого режиму й умов використання землі; підготовка інформації для передачі прав власності, оподаткування, застосування економічних санкцій тощо.

Усі операції, пов'язані з купівлею-продажем земельних ділянок, перерозподілом земельної власності, утворенням нових і упорядкуванням існуючих землеволодінь та землекористувань, наданням і вилученням земель, облаштуванням території, повинні базуватися на проектах землеустрою, а землевпорядна наука має розробити всі механізми цієї проблеми.

Наразі не виконуються дослідження водно-фізичних властивостей ґрунтів і планові широкомасштабні обстеження забруднених земель різних категорій.

Необхідна більш детальна інформація про землі, піддані ерозії. Назріла потреба виділення територій, на яких земельні угіддя змінили свої корисні властивості в результаті техногенного впливу. За сучасних темпів

змін кількісних та якісних характеристик стану земель, забруднення ґрунтів і прояву негативних явищ, особливо на територіях, що прилягають до великих міст, промислово-територіальних комплексів, терміни відновлення планово-картографічних матеріалів потребують значного скорочення.

Для наукового обґрунтування системи природоохоронних заходів стосовно конкретних регіональних умов актуальною є розробка схеми ґрунтово-ерозійного районування.

У зв'язку з реструктуризацією сільськогосподарських структур і створенням нових агроформувань необхідно розробити моделі оптимізації структури земельних угідь землеволодінь і землекористувань на основі еколого-ландшафтного підходу, а також науково обґрунтовану структуру посівних площ з урахуванням ґрунтового покриву і фізіологічних вимог сільськогосподарських рослин.

Потребує вдосконалення порядок визначення втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, які підлягають відшкодуванню, а також обґрунтування збитків від забруднення земель; розроблення науково-практичних рекомендацій із визначення ставок орендної плати за землі сільськогосподарського призначення у випадках зміни їх цільового використання.

Для реалізації положень Закону України «Про землеустрій» необхідно підготувати проект системи стандартизації та нормування в галузі землеустрою.

Корпоратизація відносин суб'єктів використання земельних ресурсів. Дослідження особливостей корпоративних відносин суб'єктів використання земельних ресурсів виявило, що управління регіональними природно-господарськими системами (РПГС) на сучасному етапі розвитку доцільно розглядати в контексті корпоратизації відносин суб'єктів господарювання.

На формування системи корпоративного управління впливає процес інституціоналізації інтересів різних верств і груп землевласників, а також ділове та соціальне партнерство, яке сформувалося між державою, великими корпораціями і територіальними громадами.

Законодавство України з питань корпоративного управління захищає інтереси мажоритарних акціонерів і не враховує

інтереси акціонерів, які володіють менше ніж 10% акцій, а також практично не сприяє розвитку корпоративної соціальної відповідальності.

В Україні розвивається мажоритарно орієнтована модель корпоративного управління, яку слід трансформувати в систему відповідального корпоративного управління. Однак поки що регуляторне середовище створює суттєві бар'єри на шляху його розвитку.

З метою підвищення ефективності системи корпоративного управління пропонуються механізми лобювання інтересів міноритарних акціонерів, особливо незахищених верств населення, через організацію недержавних інституцій — асоціацій (союзів) акціонерів, включення до складу наглядових рад представників незалежних директорів, трудового колективу та профспілкових комітетів. Акціонерні угоди, як свідчить практика розвинених країн, є одним із механізмів захисту від зловживань, вирішення корпоративних конфліктів, розроблення рекомендацій щодо визначення ринкової вартості цінних паперів, які не реалізуються на організованому ринку. Наглядові ради найбільш великих публічних акціонерних товариств можуть підписувати угоди з такими саморегулюючими організаціями на кшталт договору між державою та професійними галузевими організаціями. Також пропонуються механізми стимулювання збільшення кількості публічних акціонерних компаній на основі моніторингу, оцінки та періодичного регулювання і встановлення вимог до формування розмірів статутних фондів. З метою захисту прав міноритарних акціонерів варто запозичити досвід Німеччини, Франції та інших європейських країн щодо обмеження в окремих випадках права їх голосу. Так, незалежно від існуючої диспозитивної норми «одна акція — один голос» в акціонерних товариствах з розпорошеною структурою акціонерного капіталу слід допускати положення, яке регулюється статутом, що обмежує право голосу акціонера шляхом встановлення максимальної суми або понижуючої шкали. Тобто право голосу обмежується незалежно від кількості акцій, якими володіє акціонер. Законодавством з питань корпоративного управління більшості європейських держав не встановлено вимог щодо кворуму для

проведення зальних зборів акціонерів, або ці вимоги невисокі при проведенні перших загальних зборів і відсутні — при повторних. Запозичення такого досвіду стимулювало б акціонерів більш активно брати участь у загальних зборах та сприяло прийняттю ефективних управлінських рішень у системі корпоративного управління щодо ключових питань — зміни статутного фонду, реорганізації акціонерних товариств, укладання угод на значну суму.

Також необхідно регулювати питання щодо укладання угод, в яких особисто зацікавлені окремі акціонери, члени наглядових рад та правління. Міноритарні акціонери повинні мати можливість ухвалювати рішення щодо нарахування та розподілу дивідендів. Наприклад, у Фінляндії і Швеції одна десята акціонерів від загальної кількості можуть вимагати розподілу половини прибутку акціонерного товариства, але не більше ніж 5% від вартості активів.

Програмний підхід і принципи партнерства, якщо вони професійно організовані, в підсумку приводять до більш стабільної соціально-економічної ситуації в регіонах при дотриманні оптимального балансу між обсягом соціальних інвестицій і рівнем прибутковості бізнесу компаній. Ще однією важливою особливістю корпоративної відповідальності є вимога постійного розвитку відносин із так званими зацікавленими сторонами, або стейкхолдерами — різними групами (цільовими аудиторіями), з якими компанія в тому чи іншому вигляді взаємодіє (органи місцевого самоврядування, представники громадських організацій, засоби масової інформації і т. д.).

Особливою формою та одночасно механізмом реалізації соціального партнерства є угоди про соціально-економічне співробітництво і тристоронні угоди з регулювання соціально-трудова і пов'язаних із ними економічних відносин. Фактично — це документи, що відображають стан діалогу між структурами регіональної влади і бізнесу з великої кількості питань, пов'язаних із присутністю підприємств компаній на певній території.

Інституціональною основою ефективної системи корпоративного управління є включення в фінансовий оборот інституту земельної власності, який в Україні залишається недорозвиненим, Недостатня ін-

формація про їх дійсних власників стримує інвестиційні процеси, щоправда, останнім часом простежується зацікавленість уряду в національних діалогах з питань управління земельними ресурсами. Ураховуючи викладене вище, вважаємо, що концептуальні засади інноваційних форм управління земельними відносинами полягають у системному впровадженні корпоративної соціальної відповідальності у сферу землекористування через державно-приватне партнерство. Особливої актуальності набувають завдання розроблення інструментарію та нових механізмів у системі корпоративного управління земельними відносинами на засадах підвищення рівня корпоративної культури в контексті просторового впорядкування регіональних природно-господарських систем.

Під системою корпоративного управління земельними відносинами розуміють організаційну модель, за допомогою якої можливо реалізувати права та інтереси земельних власників із стейкхолдерами в контексті відтворення регіональних природно-господарських систем.

Система корпоративного управління включає сукупність взаємопов'язаних елементів, відносини між ними та механізми (розподіл прав й обов'язків між органами управління), які визначають принципи, правила, процедури та способи прийняття управлінських рішень і здійснення контролю органами управління товариства.

Інституціоналізація раціонального використання земельних ресурсів. Ключовим питанням подальшого проведення земельної реформи є впорядкування інституту власності на земельні ресурси. Зміна власності на землю спровокувала появу багатьох незалежних суб'єктів землекористування, що об'єктивно привело до необхідності трансформацій принципів управління цим процесом з боку владних структур. Ураховуючи загальні тенденції розвитку різних форм власності на землю, увага акцентується на необхідності формування диференційованої за територіальним фактором системи управління земельними ресурсами. Безумовно, забезпечення раціонального використання й охорони земель значно ускладнилося. Наявні сільськогосподарські структури реформуються без належного науково-методичного забезпечення, яке б повною мірою

враховувало реалії сьогодення. Особливо це стосується обґрунтування питань інституціонального характеру. Внаслідок цього роками зберігається стан високої парцеляції земельних наділів, на фоні чого дедалі більше посилюються деградаційні процеси ґрунтового покриву з утратою гумусу.

У зв'язку з недосконалістю державного регулювання низка взаємовиключних інтересів і мотивацій землекористувачів у сукупності формує стан неврегульованості земельних відносин, а основна їх складова — земельна власність — стала центром зіткнення індивідуальних, групових, а також регіональних та загальнонаціональних інтересів. У рамках пошуку балансу інтересів, зважаючи на масштаби, пропорції та пріоритети розподілу земельних ресурсів за ступенем господарського освоєння, рівня антропогенного тиску, доведено, що управління земельними відносинами формується на державному, регіональному та локальному рівнях у контексті сталого розвитку. Спрощене сприйняття земельних відносин, недооцінка місця і ролі земельних ресурсів у соціально-економічному розвитку країни є причинами того, що вони фактично виключені з економічного обігу суспільства. Адекватним уявленню про фундаментальну роль земельних ресурсів як основи просторового соціально-економічного розвитку країни для державного управління має стати системний підхід, що забезпечить збалансовану і взаємопов'язану виробничо-технологічну оптимізацію економічної поведінки суб'єкта господарювання.

Еволюція інституту земельної власності в Україні характеризується явним ефектом залежності від попередньої траєкторії розвитку, що, на жаль, призводить до появи так званих інститутів-пасток, які перешкоджають становленню цивілізованих земельних відносин відповідно до розвинених ринкових умов. Для вирішення зазначених цілей під інституціональним забезпеченням пропонується розуміти формування сукупності соціальних, економічних, правових, фінансових, власницьких та організаційно-управлінських інструментів, які адекватно сприяють процесу раціонального землекористування в територіальних утвореннях. Під інституціональними перетвореннями рекомендовано розглядати зміну відносин власності, включаючи формування системи гарантій

прав приватного власника, необхідних умов і можливостей для трансформації трудових заощаджень у приватний виробничий капітал, а також утворення нових організацій та установ ринкового типу, зокрема комерційних банків, товарних і фондових бірж, інвестиційних фондів, інформаційно-консультатійних, аутсорсингових фірм тощо.

Варто зазначити, що інституціональні перетворення стримує наявність інститутів-пасток. Серед останніх — використання уніфікованого підходу в процесі паювання земель при проведенні земельної реформи. В результаті спостерігається неефективне та нераціональне використання земель і відсутність інтелектуального землевласника. Також до інституціональної пастки належить постійний перерозподіл інформації про земельні ділянки та права на них від одного державного органу до іншого, що виражене у відсутності єдиного земельного кадастру, якісних та кількісних характеристик земельних ділянок. У цьому напрямі потрібно формувати інституціональні обмеження для великого капіталу та його поведінки із земельними ресурсами.

Вважаємо, що в Україні найбільш перспективним напрямом залучення інвестицій є створення інституціональних умов для повноцінного впровадження принципів аутсорсингу в аграрну сферу, а саме: довгостроковість контракту; наявність бізнес-процесу; вивільнення функцій цілком і повністю; підвищення якості відданого на аутсорсинг бізнес-процесу при одночасному зниженні (або збереженні) рівня витрат.

Забезпечення інституціонального середовища екологічних, економічних та соціальних умов щодо територіальних громад, належних їм земельних ресурсів та рівня їх використання підвищить капіталізацію земельних ресурсів, рівень інвестиційної привабливості територій, розширить систему ландшафтно-екологічних комплексів, самовідновлення земельних ресурсів.

Геоінформаційна система в управлінні земельними ресурсами. Одним із пріоритетних наукових досліджень у сфері землекористування є розробка нормативно-правових документів щодо створення автоматизованої кадастрово-реєстраційної системи, підготовка науково-методичних основ виконання земельно-кадастрових зйомок з використанням GPS, які б забезпечували її відповід-

ною інформацією, та обґрунтування застосування геоінформаційних систем (ГІС) при обробці даних для Державного земельного кадастру.

Застосування сучасних геоінформаційних технологій, перехід на автоматизоване ведення земельного кадастру забезпечать можливість побудови ефективної національної системи управління землекористуванням, створення автоматизованих систем підтримки управлінських рішень у цій галузі.

До цифрових карт, або цифрової картографічної основи з тематичними шарами, що є геопросторовим базисом ГІС, можуть підключатися бази даних нерухомості, земельних ділянок організацій, грошової оцінки земель, інженерних споруд, пам'ятників містобудування й архітектури, відомостей з геології, історії розвитку і т. д. У базі даних також можливо організувати зберігання як графічної, так і технічної, довідкової та іншої документації загалом. Сучасні ГІС характеризуються здатністю тривимірного зображення території.

Тривимірні моделі об'єктів, що упродовжуються в 3D-ландшафт, спроектований на основі цифрових картографічних даних і матеріалів дистанційного зондування, дають змогу підвищити якість візуального аналізу території і більш ефективно ухвалювати зважені рішення. Сучасні геоінформаційні системи і засновані на них технологічні рішення потрібні не тільки великим регіонам, містам або підприємствам і відомствам з розосередженими по всій території об'єктами, але і невеликим населеним пунктам, котрі досі, як правило, недостатньо залучені в процеси інформатизації.

Це сприятиме формуванню в Україні ефективних систем муніципальних та регіональних ГІС, використовуючи їх не тільки з метою управління земельними ресурсами, але й для вирішення завдань просторового розвитку міст і регіонів. З упровадженням геоінформаційних технологій можливо обґрунтовано ухвалювати ефективні управлінські рішення щодо використання земельних і територіальних ресурсів з урахуванням еколого-економічного стану, що склався, закономірностей їх розвитку шляхом здійс-

нення інвентаризації, моніторингу, оцінки, формування кадастру природних ресурсів та аналітичної обробки просторових даних.

Просторовий підхід, що забезпечується у ГІС, дає змогу використовувати складні багатомірні й багатокритеріальні моделі при дослідженні процесів природокористування та оцінці негативних наслідків антропогенного впливу.

Такі соціально-економічні категорії, як рента, оподаткування, орендна плата, власність, капіталізація регіонів, інвестиційна привабливість території, екологічна збалансованість, природно-господарські комплекси, кластери та ін., спрямовані на підвищення ефективності природокористування і мають географічне визначення.

ВИСНОВКИ

Усі ці напрями можуть бути реалізовані тільки за умов їх включення у процеси реальної економіки, в якій нині панують так звані капітальні відносини. Формування системи капіталізації земельних ресурсів на кластерно-корпоративній в контексті зеленої економіки має важливі просторові наслідки для національного господарства загалом і є необхідною умовою функціонування територіальних економічних систем та ведення систем органічного землекористування. Ефективність проходження процесу капіталізації залежить від розв'язання проблем у сфері формування фінансової інфраструктури, специфікації прав власності на земельні ресурси й похідні від них активи. У цьому зв'язку важливості набуває визначення основних напрямів корпоратизації управління ресурсами як фактору розвитку стратегічного потенціалу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні / [за наук. ред. акад. НААН України, декон.н., проф. М.А. Хвесика, д.г.-м.н., проф. С.О. Лизуна; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»]. — К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. — 64 с.